

La inutilitat de l'útil

 www.nuvol.com/llibres/assaig/la-inutilitat-de-util-458456

Assaig

La sèrie «Assaltar la Bíblia», de Fragmenta, torna amb 'L'afany inútil dels constructors', d'Eloi Aran, un assaig que ens fa replantejar-nos els lligams entre la filosofia i la construcció

Joan Llobera

03/01/2026

Ja fa una bona estona que en **Plaute**, a través del personatge de Filòlaques a *Mostel·lària* (Adesiara, amb traducció d'**Esther Artigas**) establí el que és un dels primers paral·lelismes de la literatura entre la casa i el cos. «Hi he pensat molt [...]: ¿a què creuria jo que s'assembla un home en néixer o a què es pot comparar? Finalment, he trobat aquest símil. Crec que l'home s'assembla en néixer a una casa nova».

Eloi Aran | Foto cedida per l'editorial Fragmenta

«Tan bon punt com la casa està acabada, ben polida i perfectament aplomada, el constructor rep les lloances, i la casa, l'aprovació; tothom la pren com a model, tothom vol tenir-ne una que s'hi assembli i no hi estalvia despeses i esforços. Però, quan s'hi instala un home poca-solta, indolent, amb esclaus ganduls, immund i dropo, llavors la casa va sumant defectes, perquè, tot i estar ben feta, està mal

conservada. I sovint passa el següent: arriba una tempesta i trenca teules i canelons; l'amo, indolent, no vol substituir-los; arriba la pluja, mulla les parets, s'hi filtra aigua, podreix les bigues i arruïna la feina del constructor: ara la casa ja no fa un bon servei. I això no és pas culpa del constructor, sinó perquè molts han agafat aquest mal costum: si hi ha res que es pot reparar amb quatre quartos, ho van deixant passar i no ho fan fins que les parets s'esfondren: llavors toca refer la casa sencera».

La precedent reflexió és, al meu parer, una cridada a l'acció, una comana a posar-nos-hi, a anar per feina. Ens assemblem encara a aquests amos que baden, que deixen passar el temps fins que la casa s'esfondra? Aquesta mena de comparacions sobre el paper que juguen els constructors a la societat reapareixen, ara, amb més força que mai. Fragmenta reprèn, amb *L'afany inútil dels constructors*, la col·lecció "Assaltar la Bíblia", una sèrie d'assajos que se centren en temes contemporanis, tot per mitjà de les reflexions que puguin suscitar alguns passatges del llibre sagrat triats expressament per l'estudi. En aquest cas repassem una part de la gruixuda filosofia arquitectònica, a través de tres salms que fan referència, al seu torn, a tres topalls concrets: la casa, la ciutat i el món.

L'autor que ens ocupa, **Eloi Aran**, com a arquitecte (i per tant, si més no, també com a pseudo-constructor), compta amb la pretesa d'aportar, d'aixecar i d'esbucar; de fer, en definitiva, com a via per ser-hi present. El seu nou llibre retreu els pilars estructurals, els sediments, fa i desfà, va i torna sobre els mots i els termes per tal de reflexionar-hi, tot a un petitíssim llibret que, com a avançament, paga molt la pena llegir. *L'afany inútil dels constructors* vol, en resum, revisar els fonaments. Car, si tals fonaments (els principis) són torts, què en podem esperar de l'estructura resultant? Pus res que una de feble, que trontolla amb el mínim oratge i que no mancarà aixecada molt de temps.

Aran és, emperò, a banda d'arquitecte, un àvid lector. Seguidor fervent de **Lluís Duch**, pren les seves teories antropològico-espirituals, les posa de manifest i les actualitza, amanint-ho tot, a sobre, amb altres reflexions més pròpies de la filosofia metafísica. Lliga i estreny tots aquests fils, pretesament desconnectats, amb subtileza i gràcia, sense arribar perdre gens ni mica l'interès del públic comú, a qui diu adreçar-se tant com a l'especialitzat (sigui aquest arquitecte o filòsof) al bell inici del text. Tal volta la seva curta durada en facilita el fet, car els temes tractats són fons i complexos; això no obstant, l'autor aconsegueix que no desferrem en cap moment els ulls del full, tot per les versemblances que hi podem trobar amb la "realitat factual", amb el nostre dia a dia. Això, de ben cert, ajuda a la comprensió d'una lectura que, d'altra banda, hauria romàs coixa, tot per mor de presentar uns coneixements generals poc aplicables a les particularitats de la vida. És, en definitiva, una lectura útil i funcional.

A Aran(penso, a risc d'equivocar-me) no li atreu pas l'arquitectura com a mer ofici; li interessa la disciplina en tant que ens ajuda a construir hàbitats(espais per habitar), tant individuals com (sobretot) col·lectius. A la manera de **Plaute**,entén el cos com una casa i la casa com un cos; seríem així, a l'estil de **Leibniz**, una mònada finestrada. Habitar (com pensar) és, doncs, habitar-amb, no en-contra-de. «En altres paraules: l'habitar és l'*humus* — un racó del món *cosmotitzat*, endreçat i “emparaulat”, un paradís, un jardí— on poder arrelar i créixer com a persona que és conscient, al mateix temps, de la seva limitació intrínseca (...)». El límit, el topall, el llinard, és, en aquest cas, allò que ens recorda que ens hem de menester els uns als altres, que sols amb altri les idees, eternament funcionals, poden projectar-se a la realitat i esdevenir útils. «El límit, el traçat de la muralla, és sagrat perquè l'ésser de les coses (...) no s'acaba en ell, sinó que hi comença».

Em deixaré aquí massa temes sense esmentar. Per tractar-se d'un text tan curt, Aran sura sobre desenes de conceptes sobre els quals podríem debatre *ad infinitum*: parla d'urbanisme, d'*arque-tips*, d'espais sacramentals i sacrílegs, de trames urbanes, de societat i natura, de fites a la memòria, de sentit, de necessitat i de deure; en definitiva, d'espais a ocupar.

L'afany inútil dels constructors és, de tornada, dividit en tres seccions (tornalls, entorns), que ens defineixen com a individus: la casa, la ciutat i el món. Cadascun d'aquests conceptes és marcadament definitori, excloent i, a banda, podem sentir-ne la possessió, el podem sentir com a propi (casa meva, la meva ciutat, el meu món). El nostre mode de vida i caràcter provenen precisament del que ens van ensenyar d'antuvi a casa nostra, del que vam aprendre a la nostra ciutat (o poble), lliçons que poden ser contràries a les que tinguin per norma a altres indrets. Però és sols amb la conjunció d'aquestes cases oposades que es pot arribar a construir quelcom semblant a una ciutat, a una comunitat. És allò tan versat que, veritablement, són les nostres diferències allò que ens uneix, allò que ens isonomitza. Potser és per això que aquell foll cínic de Sinope no feia distincions entre les diverses *polis* hel·lèniques i, senzillament, es considerava a si mateix un “ciudadà del món”, car entenia que, per sobre de tot, per sobre de les divergències i coincidències, el món no és res pus que una gran polis feta de gent diversa.

Eloi Aran | Foto cedida per l'editorial Fragmenta

El d'hàbitat és, emperò, només un dels molts conceptes tractats a *L'afany inútil dels constructors*. Aran passa, arreu de la lectura, d'arquitecte a semiòleg; té molta cura del llenguatge, i es dedica a fer un repàs de tota una sèrie de termes que, com a "societat desorientada" que som, tenim presents, emprem, tot i que no sabem ben bé com explicar. Per exemple, com parlàriem, en general, de la construcció? Cal ser

constructius, sí, ens ho diu tothom a tota hora. Però, és verament escaient? La constructivitat ha d'anar precedida de la funcionalitat, oi? Fer per fer no és pas una bona manera de fer, ni tan sols una d'útil. La nostra forma d'habitar, de viure, mostra com, a la manera de **Heidegger**, som-en-el-món, com ens relacionem amb ell i amb nosaltres mateixos.

El mot construcció compta, als paranys filosòfics, amb un significat essencial. Es pot relacionar amb el terme alemany *Bildung*, accepció que també té a veure amb la formació, i que es va començar a posar molt de moda al s. XVIII, amb la reïficació que va fer-ne un autor tan important com **Wilhelm von Humboldt** (*Escritos sobre formación y lenguaje*, Ediciones Guillermo Escolar, amb traducció de **Pilar Mancebo Pérez**). El mot va prendre tanta fama que àdhuc va acabar per fer sorgir un gènere en si mateix, la “novel·la de formació”, l'exemple per antonomàsia de la qual és la meravellosa *Els anys d'aprenentatge* (una altra accepció que pot prendre el mot) de *Wilhelm Meister*, de **Goethe**.

En parlar de *Bildung*, Humboldt no pensava pas en quelcom semblant a l'edificació, ans en construcció personal, en la *humanitas*. El filòsof prussià entenia la doble via que escau establir a l'educació, en què se'ns ha d'ensenyar a resoldre els nostres problemes individualment sense deixar de banda el tot que és la societat que ens envolta.

Ara, quan parlem de construccions ens imaginem quelcom ben divers. Les ciutats, monstres colossals fets de quitrà, són farcides a vessar de No-llocs, d'heterotòpies foucaultianes; han esdevingut el paradigma de l'aïllament. Els espais col·lectius cada cop són menors i el mode de vida que impera és l'individual front del comú; tothom fa la seva. Els pobles i les altres menes de comunitats més reduïdes, sense pretendre romantitzar-les, no compten amb aquest problema, o no és pas (encara, doneu temps als *expats*) un de tan greu. La ciutat categoritza els seus espais en funció de la seva utilitat; a ciutat, l'acte mateix de caminar ha esdevingut un fet marcadament productiu. Caminem per deixar de ser productius a una banda i ser-ho a una altra, com bé apuntaven ja fa un bon grapat d'anys **Albert Alcoz** i **Alexandra Laudo** a *Caminante no hay camino* (Soy Cámara, CCCB). Àdhuc a l'oci es pot entreveure aquesta tendència productiva: acabem de llegir un llibre (jugar a un joc, veure una sèrie/pel·lícula, anar a una exposició...) sols pel fet mateix de llegir-lo, pel fet d'haver-lo llegit i deixar-nos lloc a l'agenda per poder llegir-ne un altre.

Construir un espai sense comptar amb la pretesa final de fer-lo servir és, per molt enrevessats que siguin els nostres mètodes retòrics i per molts de sil·logismes que puguem emprar, inútil; és una antinòmia, com “aigua seca” o “lluitar per la pau”. Dit d'una altra manera (a la manera d'Aran): «Construcció i utilitat és un binomi inqüestionable». Heus aquí la fi de l'art, la pretesa inutilitat, allò que és sense funció, és per mor de ser-hi, per haver estat fet, per deixar una impronta, una marca que defineix un estadi d'un altre. Però, justament, l'art és allò que no acaba pus mai de finir; l'art no fineix, ans transcendeix, aquesta és la seva propietat substancial, si més

no una de molt important: el passar de l'emissor a tots els receptors possibles, alhora que a ningú de concret. Una escultura al bell mig de la plaça o a una rotonda, un bloc de pisos esbucat o acabat d'aixecar..., poden ser fets culturalment transcendents, tot en funció de la importància que li conferim col·lectivament els veïns d'aquella barriada o població concreta. És important perquè nosaltres li'n donam, d'importància.

La funció, com bé apunta Aran, ens porta a una concepció mecanicista de l'objecte que tenim, de l'activitat que fem. El que veritablement brolla rere de la lectura de *L'afany inútil dels constructors* és l'aroma del fantàstic *La utilitat de l'inútil*, de **Nuccio Ordine**, un assaig breu (tret que no exclou la fondor de les idees que s'hi dimanen) que versa, a través de la lectura de alguns dels millors autors de la literatura universal, del que entenem com allò útil. Un llibre que capgira el terme i ens fa entendre el perquè de les humanitats, pretesament inútils, però sense les que no seríem pas res més que animals incomunicats i salvatges. En això és, penso, en el que coincideixen ambdós autors. És la nostra capacitat de parlar, de construir, de fer (xarxa) en comú, la que ens separa de la resta d'animals que, és clar, també fan feina conjunta, també edifiquen, tot i que amb unes pretensions molt menys transcendents.

Subscriu-t'hi ara!

- Eloi Aran
- Fragmenta